

Шейко І. А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою*

Харківського національного університету радіоелектроніки

Петрова Р. В.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою*

Харківського національного університету радіоелектроніки

Sheiko I. A.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economic Cybernetics
and Management of Economic Security,
Kharkiv National University of Radio Electronics*

Petrova R. V.

*Candidate of Engineering Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economic Cybernetics
and Management of Economic Security,
Kharkiv National University of Radio Electronics*

ОЦІНКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто науково-методичні підходи до оцінювання рівня глобалізації. Наведено основні підходи до визначення терміна «глобалізація», а також методи оцінювання її рівня на основі рейтингів. Описано склад показників індексу глобалізації КОФ, проаналізовано зміну позиції України у цьому рейтингу. Систематизовано основні загрози та можливості подальшого розвитку глобалізаційних процесів в Україні.

Ключові слова: глобалізація, економічна глобалізація, соціальна глобалізація, індекс глобалізації КОФ, міграція, міжнародна торгівля.

Вступ та постановка проблеми. Процеси глобалізації, тобто все більшої взаємозалежності громадян і держав у сучасному світі, стали викликом для більшості національних держав, незважаючи на їх просторове розміщення чи рівень політичного, економічного та культурного розвитку. Глобалізація є одночасно тим явищем, що вже сформувалось, і процесом, який ще продовжується. Глобалізація – самоорганізуючий, об'єктивний процес, який рано чи пізно охоплює всі країни. В результаті глобалізації склався світовий ринок результатів та факторів виробництва, а саме товарів у формі матеріального продукту та послуг, капіталів, робочої сили та знань [10]. Глобальна інтеграція несе значні блага, зокрема переваги міжнародного поділу праці, ефекти масштабу та швидке поширення нововведень у різних країнах. Їй притаманні також «плюси» зовнішньоекономічного характеру, такі як свобода вибору, що обумовлена міжнародним рухом товарів, капіталу та робочої сили, свобода мислення, що тісно пов'язана з міжнародним рухом ідей [9]. Але зростаючий добробут та інтеграція окремих країн можуть навіть збільшити політичну нестабільність, оскільки ведуть до значної економічної залежності інших країн, що породжує відчуття небезпеки. Критики глобалізації часто пов'язують глобалізацію з поширенням бідності. Також вони впевнені, що глобалізація руйнує самобутність культури та погіршує стан навколишнього середовища [11].

Розвиток української економіки відбувається в умовах глобалізації, що спричинило появу нових викликів (розвиток технологій шостого технологічного процесу, заострення екологічних та соціальних проблем, зміни в між-

народному руху капіталу) та потребує пошуку сучасних ефективних способів вирішення нових проблем на основі стратегій розвитку країни [17].

Питанням глобальних викликів, визначенню ролі та місця України в глобалізаційному світі останнім часом присвячується зростаюча кількість наукових публікацій. Дослідженню зазначеної проблематики присвятили свої праці такі українські та іноземні вчені, як В. Базилевич, З. Бжезінський, А. Гальчинський, Н. Гражевська, Б. Губський, В. Іноземцев, Е. Кочетов, І. Кириленко, Д. Лук'яненко, А. Неклеса, В. Новицький, Ю. Пахомов, М. Портер, Р. Робертсон, В. Сіденко, С. Соколенко, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, А. Філіпенко, А. Чухно. Втім, ґрунтовних досліджень щодо можливостей та загроз глобалізаційних процесів для України недостатньо. Також у вітчизняній літературі слабо представлений аналіз інструментарію для кількісної оцінки інтенсивності глобалізаційних процесів. Ці фактори й обумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Є чималі розходження у термінах глобалізації. Так, у 2000 р. відомий дослідник глобалізації Ян Шолте узагальнив трактування глобалізації та виокремив п'ять найбільш ключових її визначень [16]: 1) глобалізація як інтернаціоналізація, тобто поглиблення міжнаціональних соціальних та економічних відносин і поступовий перехід до такого типу відносин у суспільстві, де найбільший пріоритет мають глобальні інтереси; 2) глобалізація як лібералізація торгівлі, економічних відносин, спілкування; 3) глобалізація як поширення знань та досвіду через світові інфор-

маційні системи; 4) глобалізація як процес модернізації суспільства шляхом самовизначення нації та формування національної ідентичності; 5) глобалізація як механізм створення єдиного суспільного простору, що не має територіальних обмежень та визначеності.

Швейцарський Економічний Інститут (КОФ), що є розробником індексу глобалізації, визначає її як процес створення взаємозв'язків між суб'єктами, що належать до різних країн та континентів, які виражені у розмітті потоків товарів, людей, інформації, ідей, капіталу. Глобалізація – це процес, який руйнує національні кордони, об'єднує економіки, культури, технології та управління, а також виробляє складні взаємовідносини та взаємозалежність між країнами [13; 15]. І. Бочан та І. Михасюк розглядають глобалізацію як «зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, злиття національних ринків у єдиний світовий ринок» [1, с. 23].

В економічній енциклопедії глобалізація розглядається як «категорія, яка відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, що виходить за межі державних кордонів» [3]. На думку експертів Міжнародного валютного фонду (МВФ), глобалізація визначається як зростаючий ступінь інтеграції країн в усьому світі, вона обумовлена насамперед торговельними та фінансовими потоками, а також рухом робочої сили та технологій через міжнародні кордони [18].

Метою роботи є аналіз наявного інструментарію для оцінювання рівня глобалізації, оцінювання перспектив поліпшення рівня глобалізації в Україні з позиції рейтингів глобалізації, а також систематизація основних загроз та можливостей подальшого розвитку глобалізаційних процесів в Україні.

Результати дослідження. З початку XXI ст. дослідники активно вивчають наявні та розробляють нові синтетичні індекси глобалізації, намагаючись охопити цей багатогранний процес з різних аспектів та всебічно кількісно його оцінити.

Для оцінювання рівня глобалізації використовуються наявні рейтинги, кожен з яких базується на власній системі показників. Найбільшого поширення та застосування набули такі індекси, як NGI – новий індекс глобалізації, індекс Швейцарського Економічного Інституту (КОФ) [15], Маасрихтський індекс глобалізації (MGI) [12; 19]. Першою спробою оцінити рівень глобалізації став рейтинг А.Т. Кірні та журналу “Foreign Policy” [14]. Він оцінював 62 країни світу за даними 2002–2007 рр., враховуючи політичну та економічну інтеграцію, особисті комунікації, технологічні переваги держав. Особливістю рейтингу стало те, що по під час оцінювання використовувалися еталонні значення, з якими порівнювалися національні показники. Маасрихтський індекс глобалізації (MGI) [12] базується на розрахунку за 11 показниками, що характеризують рівень політичної, економічної, соціальної/культурної, технологічної, екологічної глобалізації. Проте рейтинг склався тільки для трьох років, а саме 2000, 2008, 2012 рр.

Нині найбільш поширеним та більш цитованим є індекс КОФ, що охоплює період з 1970 по 2015 рр. з розрахунком 42 параметрів для 209 країн світу (версія 2018 р). Система кількісного вимірювання ступеня розвитку глобалізаційних процесів КОФ, яка охоплює економічні, соціальні та політичні аспекти глобалізації, розроблена у 2002 р. швейцарським Інститутом дослідження бізнесу, а сьогодні стала однією з найавторитетніших у світі [13; 15]. Індекс глобалізації КОФ визначає економічні, соціальні та політичні аспекти глобалізації. Економічна глобалізація відображає потоки товарів,

послуг, капіталу та інформації, що супроводжує такий обмін. В економічній глобалізації виділяють окремо торговельну та фінансову складові. Соціальна глобалізація (інформаційна, культурна та міжособистісна складові) містить поширення думок, інформації, ідей, вражень. Політична глобалізація характеризується поширенням політики уряду на інші країни, створенням наднаціональних органів влади. Розрахунок індексу глобалізації (КОФ) Швейцарський Економічний Інститут проводить останні сорок років. Він є найбільш поширеним та цитованим серед усіх індексів глобалізації. Розрахунок проводиться для 200 країн за період з 1970 по 2015 рр.

Крім поділу на економічну, соціальну та політичну складові, також існує поділ на показники-дії (де-факто) та показники-політики (де-юре). Дії характеризують інтенсивність фактичних потоків, що символізують глобалізацію (експорт/імпорт, міжнародні інвестиції, міграція та туризм, обмін інформацією), а політики оцінюють працездатність інструментів та механізмів глобалізації, зокрема законодавство, оподаткування доходу від експорту/імпорту, торговельні обмеження. Структура індексу глобалізації КОФ за окремими складовими наведена в табл. 1.

Таким чином, загальний індекс глобалізації країни базується на розрахунку 42 індексів. Крім того, розраховуються окремо показники де-юре та де-факто. Розраховується індекс глобалізації КОФ щорічно з 1970 р. Останні спостереження відносяться до 2015 р. Моніторинг проводиться за 209 країнами світу на основі даних таких міжнародних організацій, як, зокрема, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, UNESCO. Звісно, для деяких країн неможливо отримати початкові дані, тому для подолання пропусків у датах використовується метод лінійної інтерполяції.

У табл. 1, окрім структури складових індексу глобалізації, наведені вагові коефіцієнти окремих параметрів. Вагові коефіцієнти окремих параметрів можуть змінюватися, проте ваги субіндексів та окремих складових залишаються незмінними (ваги усіх трьох складових у загальному індексі однакові) [13].

Рівень глобалізації трохи зменшився у 2015 р. Лідерами загального індексу глобалізації стали Бельгія, Нідерланди, Швейцарія. Лідерами економічної глобалізації є Сінгапур, Гонконг та Нідерланди; соціальної – Норвегія, Люксембург та Швейцарія. Рейтинг політичної глобалізації очолюють Італія, Франція та Німеччина [15].

Позиція України та деяких аналізованих країн у поточному рейтингу (на основі даних 2015 р. [15]) з розбиттям на загальний індекс, індекс де-факто та індекс де-юре представлена в табл. 2.

Щодо позиції України за окремими складовими індексу глобалізації, то економічна глобалізація вивела країну тільки на 89 місце у світі. Проте за показником де-факто економічної глобалізації Україна посідає 26 місце, випереджаючи Німеччину, Польщу, Чехію, Словаччину та Литву. Проте за показником де-юре країна опинилась лише на 120 місці, що й визначило низький рейтинг. Таким чином, відсутність механізмів сприяння економічній глобалізації на законодавчому та інституціональному рівнях створює перешкоди для реальних економічних процесів глобалізації, що мають відображення в обсягах міжнародної торгівлі, інвестуванні тощо.

За рівнем соціальної глобалізації Україна опинилась на 97 місці у світі (за показником де-факто вона посідає 78 місце, де-юре – 102 місце в рейтингу) [15]. Тут відсутність механізмів сприяння інформаційній, міжособистісній та культурній глобалізації (глобалізація де-юре) разом з низьким рівнем реальних процесів глобалізації

Структура індексу глобалізації [13]

Індекс глобалізації, де-факто		Вага	Індекс глобалізації, де-юре		Вага
<i>Індекс економічної глобалізації, де-факто</i>		33,3	<i>Індекс економічної глобалізації, де-факто</i>		33,3
Торговельна глобалізація		50,0	Торговельна глобалізація		50,0
– торгівля товарами		40,9	– торговельне регулювання (обмеження, бар'єри)		32,5
– торгівля послугами		45,0	– торговельні податки		34,5
– диверсифікація торгових партнерів		14,1	– тарифи		33,0
Фінансова глобалізація		50,0	Фінансова глобалізація		50,0
– прями іноземні інвестиції		27,5	– інвестиційне обмеження		21,7
– портфельні інвестиції		13,3			
– зовнішній борг		27,2	– фінансова відкритість (коефіцієнт Чінн-Іто за методикою МВФ)		39,1
– зовнішні резерви		2,4			
– виплати з міжнародних доходів		29,6	– фінансова відкритість (коефіцієнт Яана-Ванга)		39,2
<i>Індекс соціальної глобалізації, де-факто</i>		33,0	<i>Індекс соціальної глобалізації, де-юре</i>		33,3
Міжособистісна глобалізація		33,3	Міжособистісна глобалізація		33,3
Міжнародний голосовий трафік		22,9	Кількість власників стаціонарних та мобільних телефонів		38,2
Грошові перекази		27,6	Кількість країн, що можна відвідати без віз		31,2
Міжнародний туризм		28,1	Кількість міжнародних аеропортів		30,6
Міграція		21,4			
Інформаційна глобалізація		33,3	Інформаційна глобалізація		33,3
Патентні заявки, подані нерезидентами		35,1	Частка домогосподарств, що мають телевізор		25,2
Іноземні студенти		31,2	Частка користувачів Інтернету		31,9
Високотехнологічний експорт		33,7	Свобода преси		13,2
			Міжнародний інтернет-трафік		29,7
Культурна глобалізація		33,3	Культурна глобалізація		33,3
Експорт та імпорт товарів культури за визначенням UNESCO		22,6	Гендерний паритет		31,1
Заявки на товарні знаки, подані нерезидентами		13,3	Витрати країни на освіту (на 1 людину)		30,9
Експорт та імпорт товарів/послуг особистого вжитку ("personal services")		25,6	Громадянські свободи		38,0
Кількість ресторанів "McDonald's"		23,2			
Кількість магазинів "IKEA"		15,3			
<i>Індекс політичної глобалізації, де-факто</i>		33,3	<i>Індекс політичної глобалізації, де-юре</i>		33,3
Кількість посольств, розташованих у країні		35,7	Кількість міжнародних організацій, у яких країна є членом		37,0
Кількість громадян країни, що беруть участь у миротворчих місіях ООН		27,3	Кількість міжнародних договорів на вищому рівні		33,0
Кількість міжнародних неурядових організацій, що діють у країні		37,0	Кількість партнерів країни з двосторонніми інвестиційними договорами.		30,0

Таблиця 2

Позиції аналізованих країн у загальному рейтингу рівня глобалізації за 2015 р.

Країна	Загальний індекс глобалізації		Індекс глобалізації де-факто		Індекс глобалізації де-юре	
	Позиція у рейтингу	Бал	Позиція у рейтингу	Бал	Позиція у рейтингу	Бал
Україна	49	70,6	30	75,08	88	66,13
Польща	31	78,72	38	73,55	25	83,89
Словаччина	21	80,74	27	75,83	19	85,66
Росія	56	69,06	45	70,98	81	67,14
Білорусь	70	65,0	62	63,09	77	67,33

Джерело: побудовано авторами на основі даних джерела [15]

у суспільстві (комунікації, ділове спілкування та ділові зв'язки, міжнародний туризм та міграція) перешкоджає зростанню глобалізаційних процесів у соціальній сфері країни. Щодо політичної глобалізації, то Україна займає 30 позицію у світі (37 місце де-факто, 25 позиція де-юре).

На рис. 1 наведено динаміку індексу глобалізації для України та деяких сусідніх країн.

Так, згідно з даними, Україна істотно поліпшила позицію в рейтингу глобалізації за аналізований період, збільшивши загальний бал майже удвічі. Паралельно Україні такими ж темпами розвивається Білорусь. Проте решта аналізованих країн за останні 10 років дещо знизили темпи глобалізації. Так, Польща, Словаччина та Росія майже не змінили рівень індексу глобалізації, проте якщо

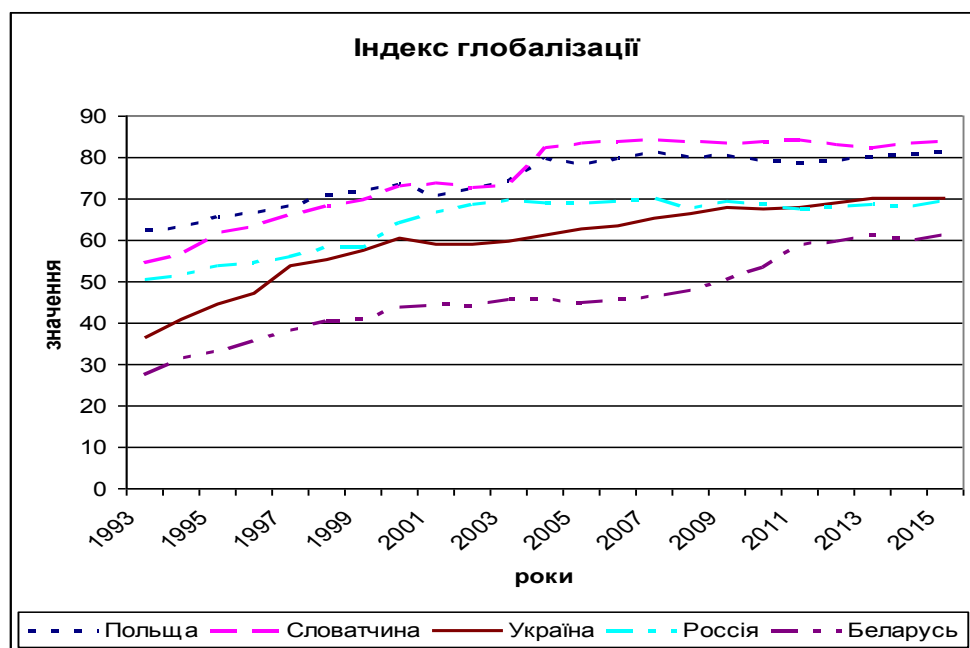

Рис. 1. Динаміка індексу глобалізації для України та деяких сусідніх країн

Джерело: побудовано авторами на основі даних джерела [15]

у Польщі та Словаччини досягнутий рівень і так є високим, що дає змогу країнам входити до 30 кращих за рейтингом глобалізації, то для Росії характерна тенденція до ізоляції, зменшення глобалізаційних процесів.

Динаміка зміни загального індексу глобалізації України та середньосвітового, середньоевропейського рівнів наведена на рис. 2.

Якщо аналізувати динаміку індексу глобалізації України (рис. 2), то стає помітно, що показники де-юре переважають над показниками де-факто: законодавчий, інституційний механізм сприяння глобалізації створений, проти реально в процесах економічного, соціального та політичного характеру не задіяний. Проте індекс глобалізації України переважає середньосвітовий рівень. Але якщо порівнювати з країнами Європи та Центральної Азії, то тут індекс України дещо поступається середньоевропейському, проте тенденція розвитку дає змогу сподіватися, що в перспективі рівень глобалізації країни дожене його. Якщо ж порівнювати індекс глобалізації України та Польщі (що розташувалась на 31 позиції рейтингу), то можна сказати, що динаміка зміни індексу глобалізації двох країн схожа: графіки йдуть майже паралельно, проте показники Польщі дещо кращі, що має вираження в більшому загальному балі.

На основі не тільки структури індексу глобалізації (табл. 1), але й даних формування окремих показників у розрізі складових ми систематизували основні фактори, що сприяють та перешкоджають зростанню рейтингу для України.

Так, економічна складова глобалізації оцінює обсяги міжнародної торгівлі товарами та послугами, диверсифікацію країн експортерів/імпортерів, наявність діючих торговельних обмежень, оподаткування доходів від міжнародної торгівлі (все вищезазначене включено до складу торговельної складової економічної глобалізації), обсяги іноземних інвестицій, портфельних інвестицій, золотовалютні резерви країни, обсяг зовнішнього боргу, показники відкритості ринків капіталів (ці показники оцінюються у фінансовій складовій економічної глобалізації). Щодо

експорту та імпорту товарів та послуг, то під час оцінювання розраховується частка суми експорту та імпорту у ВВП країни [13].

Згідно з даними НБУ та Статистичної служби України ми побудували графік динаміки цієї частки окремо по товарах та окремо по послугах (рис. 3). Згідно з даними НБУ [4] та Державної служби статистики України [2] обсяг експорту у 2017 р. зріс на 18% порівняно з 2016 р. Основними статтями експорту є продовольчі товари (частка в експорті зросла з 13% у 2005 р. до 44% у 2017 р.), продукція металургії (частка, навпаки, зменшилась із 42% у 2005 р. до 25% у 2017 р.). Частка машинобудування зменшилась за аналізований період з 13% до 7%.

Обсяг імпорту за 2017 р. зріс порівняно з попереднім роком на 26%. Найбільшу частку у структурі імпорту за 2017 р. мають машини, устаткування та транспортні засоби (30%), мінеральні продукти (25,6%), продукти хімічної промисловості (20,5%).

Серед галузей, що є найбільш перспективними для подальшого розвитку та збільшення експорту, можна виділити сектор інформаційних технологій. Сальдо доходів від експорту ІТ-послуг неухильно зростає. Згідно зі звітом НБУ у 2017 р. він приніс держбюджету 2,25 млрд. дол. Незважаючи на це, показники України на світовому ринку залишаються більш ніж скромними. Згідно з даними звіту аналітичної компанії "IDC" частка вітчизняної індустрії інформаційних технологій у світі становить 0,35%. У 2016 р. наша країна експортувала в інші держави ІТ-послуг на загальну суму 3,2 млрд. дол., посівши місце між Коста-Рікою і Марокко. При цьому дохід Польщі від аналогічного експорту склав 16,3 млрд. дол., а безперечним лідером рейтингу стали США з прибутком у 177,8 млрд. дол. [7]. Серед проблем розвитку галузі називають низький рівень захисту прав інтелектуальної власності, нерозвинені ринки фінансових і венчурних інвестицій, «витік мізків» за кордон (за два роки Україну вже покинуло більше 10 тис. фахівців), низькі темпи розвитку технічної освіти, несприятливе втручання держави у вигляді відсутності передбачуваного та послідовного опо-

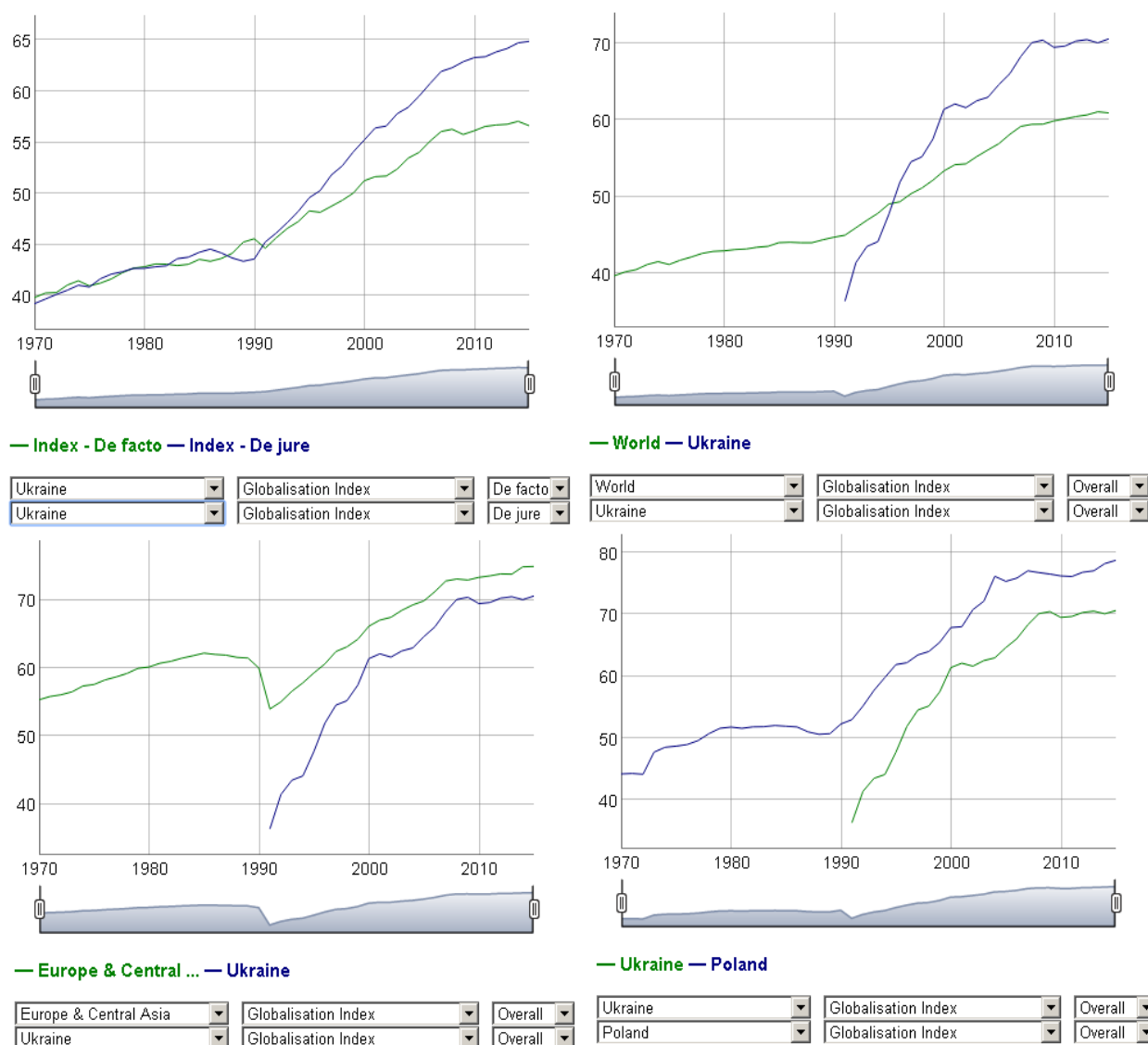

Рис. 2. Динаміка зміни загального індексу глобалізації України та аналізованих країн

Джерело: побудовано автором на основі даних джерела [15]

даткування, тиск контролюючих органів. Загалом говорити про добре розвинену ІТ-індустрію в Україні складно, оскільки в країні добре представлений лише один з її сегментів, а саме аутсорсинг (віддалена робота на замовлення іноземних компаній) [7].

Крім показників зовнішньої торгівлі, в індексі глобалізації задіяні показники частки державного боргу у ВВП країни, частки прямих іноземних та портфельних інвестицій у ВВП країни, які використовуються під час розрахунку фінансової глобалізації де-факто [13]. Згідно з даними НБУ та Державної служби статистики [2; 4] розмір державного боргу має тенденцію до зменшення від 2014 р. Проте у 2017 р. показник дещо зріс порівняно з попереднім роком. Максимум прямих іноземних інвестицій країна отримала у 2013 р., потім відбулося різке падіння зі стабілізацією на рівні 40 млрд. дол. США протягом 2015–2017 рр. Резервні активи досягли мінімуму у 2015 р. (5 млрд. дол.), з того часу спостерігається тенденція до зростання показника: на початок 2018 р. обсяг резервних активів становив 20 млрд. дол., що значно

менше максимуму, досягнутого у 2011 р. (35 млрд. дол. США), проте є об'єктивні причини цього.

Таким чином, розвиток показників економічної та фінансової сфери дає змогу сподіватися на зміцнення позицій в рейтингу глобалізації.

Щодо інших складових глобалізації, а саме соціальної та політичної, то на основі аналізу структури показників, що входять до їх складу (табл. 1) можемо сказати, що Україна має усі підстави сподіватися на збільшення індексу глобалізації за ними. За рахунок збільшення потоку трудових мігрантів, грошових трансферів, кількості іноземних туристів в Україні та українських туристів за кордоном може бути збільшена міжособистісна глобалізація (показник де-факто). Щодо міграції, то Україна є країною прийому емігрантів і водночас країною, що зумовлює імміграцію. Сьогодні Україна більше експортує робочих рук, ніж товарів. Частка трудових мігрантів з України у відсотковому відношенні до кількості населення є найвищою серед інших країн [5]. З 2013 по 2016 рр. кількість економічно активного населення віком від 15 до 70 років в Україні ско-

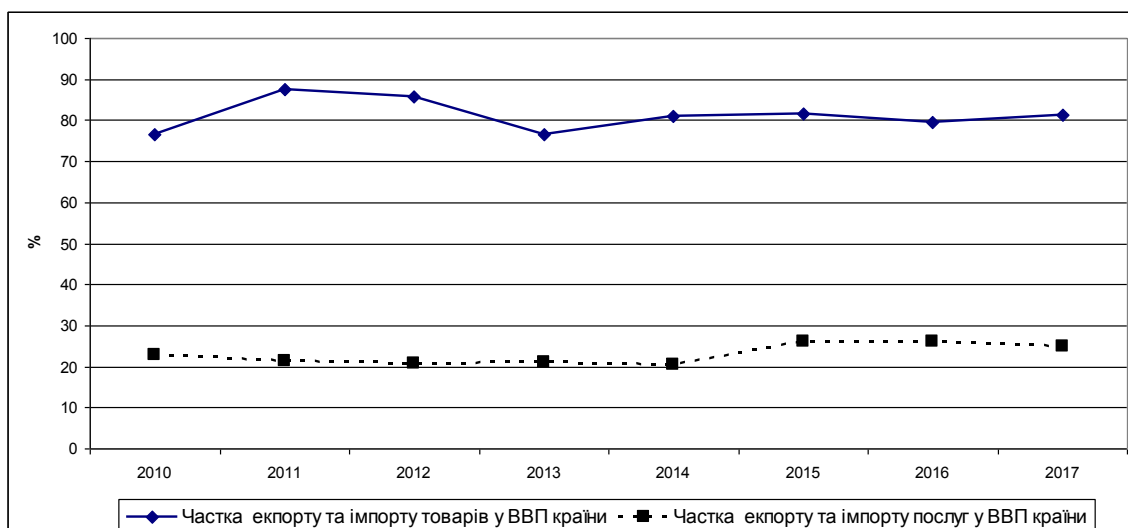

Рис. 3. Динаміка зміни частки експорту та імпорту товарів та послуг в Україні [2; 4]

ротилася з майже 21 млн до 18 млн. За цей же період кількість штатних працівників зменшилась на 2 млн, а самозайнятих – на 2,5 млн. Згідно з експертними оцінками сьогодні за кордоном працює до 5 млн українців. Найбільше людей від'їжджає до Польщі, Чехії та Угорщини [2].

Зростання кількості трудових мігрантів викликає збільшення обсягу грошових трансферів до України. Так, протягом 2015–2017 рр. обсяг грошових переказів тільки з Республіки Польща до України збільшився більш ніж удвічі, а з Росії – зменшився на третину, і тепер Польща посідає перше місце за обсягом грошових переказів в Україну [4].

Україна має значний туристичний потенціал, однак туризм потребує наявності належного середовища, а саме інфраструктури, сфери послуг, а також витрат на рекламу окремих об'єктів та здійснення державного брендингу загалом [8].

Найбільшими перевагами глобалізації користуються країни, що мають більш конкурентну економічну структуру, внаслідок чого більша частина загальносвітового доходу в процесі перерозподілу залишається у них. При цьому таке явище має тенденцію до нарощування темпів, що збільшує економічну диференціацію національних економік в умовах глобалізації [6]. Отже, посилення світових глобалізаційних та інтеграційних процесів актуалізує питання вибору місця й ролі національної економіки та її складових у світовій економічній системі, тому виникає проблема вибору щодо використання переваг глобалізації та протидії її загрозам внаслідок недорозв'язаності інститутів.

Висновки. Процеси глобалізації йдуть в Україні повним ходом. Зростання обсягів міжнародної торгівлі, переорієнтація торгівлі на нових партнерів, збільшення міграції та, відповідно, трансфертів, зростання туристичного потоку в Україну та міжнародного туризму українців свідчать про активізацію процесів інтернаціоналізації.

Проте нова якість глобалізації полягає не тільки в тому, що підвищується рівень взаємозалежності держав, але й в тому, що фактично послаблюється внутрішній суверенітет держав. Глобалізація обмежує можливості урядів окремих країн самостійно розв'язувати проблеми, які стосуються їх національних територій.

Таким чином, Україна може сподіватися посісти належне місце у світових інтеграційних процесах, отримавши суттєві переваги, такі як використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу, участь у світовому розподілі праці на основі аналізу власних можливостей та створення сприятливого правового та інфраструктурного середовища; збільшення туристичного потоку та обсягів прямого й портфельного іноземного інвестування. Проте для отримання таких результатів перш за все необхідне формування національної господарської багаторівневої моделі, в якій кожна складова посилюватиме свій вплив на загальний позитивний ефект від активізації інтеграційних процесів. Реалії глобалізації змушують кожну державу чітко визначитися із своїм геополітичним вибором. Особливо це стосується України, яка за своїм корінням є суто європейською державою.

Список використаних джерел:

1. Бочан І., Міхасюк І. Глобальна економіка: підручник. Київ: Знання, 2007, 403 с.
2. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 1 / редкол.: С. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Академія, 2000. 864 с.
4. Зовнішня торгівля України. Статистика. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=44446.
5. Кіпень В., Авксентьев М. Міграційний потенціал України. Донецьк: Східний видавничий дім, 2011. 112 с.
6. Кирилов Ю. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік. Ефективна економіка. 2016. № 12. С. 24–42.
7. Україна на світовому IT-ринку: 10 найцікавіших фактів. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajina-na-svitovomu-rinku-it-top-10-najtsikavishih-faktiv-infografika-2353974.html>.
8. Україна у глобалізаційних процесах: перспективи та виклики / Національна академія наук України. 2015. 25.05. URL: <http://goo.gl/Gt3R1B>.
9. Червінський А., Шутиш М. Глобалізація: Україна залишається напіввідкритою і напівпрозорою. Україна Business. 2014. № 16. С. 4–5.

10. Andersen T., Herbertsson T. Measuring Globalization. Institute for the Study of Labor Discussion Paper. 2013. July. № 1214. P. 8–10.
11. Frankel J. The Environment and Globalization. Cambridge: MA, 2013. URL: <http://dx.doi.org/10.33886/w10095>.
12. Figge L., Martens P. Globalization Continues: The Maastricht Globalization Index Revisited and Updated. Globalizations. 2014. № 11. URL: [http://pimmartens.info/wp-content/uploads/2013/05/Figge\)and\)Martens_2014_Globalisation\)continues.pdf](http://pimmartens.info/wp-content/uploads/2013/05/Figge)and)Martens_2014_Globalisation)continues.pdf).
13. Gygli S., Haelg F., Sturm J. The KOF Globalization Index – Revisited. KOF Working Paper. 2018. № 439.
14. Kearney A.T. Foreign Policy 2007. Globalization Index. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
15. KOF Index of Globalization. URL: <http://globalization.kof.ethz.ch>.
16. Scholte J.A. Globalization. A critical introduction. London: Palgrave, 2000. 361 p.
17. Sokolova L., Veriasova G., Sokolov O. Scientific and Methodical Support for Enterprise's Competitiveness Increase under Conditions of Marketing Orientation. Slovak international scientific journal. 2018. № 16. Vol. 1. P. 15–17.
18. The potential and the dangers of globalization. IMF Issues Brief on 12.04.2000. URL: <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/rus/041200r.htm>.
19. Vujakovic P. How to measure globalization? A new globalization index (NGI). FIW Working Paper. 2010. № 46. URL: <http://www.fiw.ac.at/fileadmin>.

ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье рассмотрены научно-методические подходы к оцениванию уровня глобализации. Приведены основные подходы к определению термина «глобализация», а также методы оценивания ее уровня на основе рейтингов. Описан состав показателей индекса глобализации KOF, проанализировано изменение позиции Украины в этом рейтинге. Систематизированы основные угрозы и возможности дальнейшего развития глобализационных процессов в Украине.

Ключевые слова: глобализация, экономическая глобализация, социальная глобализация, индекс глобализации KOF, миграция, международная торговля.

ASSESSMENT OF THE CURRENT STATE AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF GLOBALIZATION PROCESSES IN UKRAINE

Summary. The paper considers scientific and methodological approaches to assessing the level of globalization. The main approaches to the definition of the term “globalization” were described, as well as methods for assessing its level based on ratings. The composition of the indexes of the globalization index KOF was described, the position of Ukraine in this rating was analyzed. The main threats and opportunities of the further development of globalization processes in Ukraine were systematized.

Key words: globalization, economic globalization, social globalization, KOF globalization index, migration, international trade.

УДК 65.012.27

Щербак А. М.

*викладач кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

Shcherbak A. M.

*Lector of the Management and Business department
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Анотація. У статті досліджено можливості, розроблено практичні рекомендації щодо застосування інформаційних процесів в управлінні вітчизняними промисловими підприємствами. Доведено доцільність застосування сценарного підходу до цього процесу. Розкрито сутність поняття «сценарій», досліджено еволюцію його використання в економічній практиці підприємств та основні принципи, на яких він має базуватися з метою його ефективної реалізації в управлінні промисловим підприємством. Вивчено сутність та зміст когнітивного моделювання, основні етапи моделювання на підставі когнітивних карт як одного з найважливіших підходів до вибору інструментарію реалізації сценарного підходу. Доведено, що основною метою використання когнітивних моделей є формування та уточнення гіпотез функціонування складних соціально-економічних систем, а саме розробка сценаріїв формування інформаційного забезпечення процесів управління підприємством.

Ключові слова: управління, інформаційний процес, сценарний підхід, когнітивне моделювання.